

Kapitel 9

Landskrona - ur teoretisk synvinkel

FORFATTER: Stefan Larsson, arkeolog, Kulturen, Lund

EMNEORD: Øresundsbyer, urbanisering, medeltid, middelalder, stadsarkeologi, byarkæologi

Abstract

Any attempt to stress 'the town' as a social construct calls for a wider, relational conceptualisation of agency and materiality from an archaeological point of view, together with a critical adjustment of established theories on the social production of meaning and a 'translation' of how this is embedded into the practices of everyday life. Utilising the Medieval town of Landskrona in Scania, Sweden, founded in 1413 as an example some potential aspects of the processes of the South Scandinavian urbanization are discussed.

Bakgrund

De förändrade kraven på samhällsplanering och stadsutveckling, baserad på ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet, håller på att skapa en ny typ av intresse för bearbetad arkeologisk kunskap.¹ För att kunna ge mer relevanta arkeologiska bidrag i relation till samtida utmaningar och behov är det, bl a, nödvändigt att självkritiskt granska hur vi har förstått och framställt städer och sätta denna bild i relation till hur städer framställs inom andra kunskapsfält inom stads- och samhällsplanering. Det kan finnas intressanta möjligheter i ett närmande till andra discipliner och att omformulera vårt eget fält från en "stadsarkeologi" till en "urbanarkeologi".² Det skall understrykas att nya ansatser inte handlar om att avfärda "de praktiskt-materiella" definitionerna i tidigare diskussioner, utan om att komplettera och fördjupa. Vi behöver framställa "staden" som social konstruktion och hantera de komplexa sammanhangen mellan det fysiska och det sociala, mellan lokala och överlokala sammanhang samt mellan immateriella och materiella faktorer. Detta skulle kunna ge delvis andra utgångspunkter åt diskussionen kring de förindustriella urbaniseringsprocesserna. I det följande skisseras, med utgångspunkt i Landskrona, några exempel på teoretiska perspektiv att fördjupa.

En mycket kort översikt

Landskrona grundas i början av 1400-talet. Stadens privilegiebrev är utfärdat den 20 mars 1413, men det är sannolikt att arbetena påbörjats något tidigare.³

¹ Skyllberg: *Uppdragsarkeologins målgrupper*, 2013; Orrje & Lindholm: *Konsten att gestalta offentliga miljöer*, 2013.

² Andersson: 'Ett förord', 2006; Anglert & Larsson: 'Landskapets urbanitet', 2008; Larsson: 'Den mänskliga staden?', 2006; Larsson: 'Mellan Birger Jarl och Burger King' 2009; Svensson: 'Stadens landskap', 2006; Thomasson: 'Från stadsarkeologi till urbanitetsarkeologi?', 2011; Christophersen: 'Performing towns. Steps toward an understanding of medieval urban communities as social practice.' 2015.

³ Stadens tidiga historia finns sammanfattad i Jacobsson: *Landskrona*, 1983; Jönsson, *Historien om en stad*, 1993; Anglert et al.: 'Den lyckade staden Landskrona', 2010.

Det har under årens lopp gjorts mer än 100 arkeologiska observationer och undersökningar i Landskrona stad.⁴ I stort sett samtliga har varit av begränsat omfång när det gäller ytor och insatser, varför det arkeologiska kunskapsläget är begränsat och fragmenterat.

Som en följd av krigen och gränsförändringarna från och med mitten av 1500-talet och fram till skiftet 1700-/1800-tal fick staden ett stort strategiskt värde. Stadsbilden har varit präglad av befästningsverk och av Citadellet. De militära installationerna har i synnerhet gått hårt åt den medeltida stadens västra delar. Dock är den ursprungliga stadsplanen fortsatt läsbar i dagens stadsrum. Landskronas stadsplan har diskuterats en del inom forskningen genom årens lopp.⁵ Frågan har gällt i vilken grad den varit att räkna som "medeltida" respektive "tidigmodern".

Där renässansens och det tidigmodernas ideal präglats av stabila visuella världar, linjära och horisontella med en inskriven militär rytm,⁶ framstår de medeltida stadsplanerna (i en del fall), med sina kortare siktlinjer som en mera vertikal, labyrinthliknande samling rum i annat tempo, skala och kroppsuppfattning. De har varit styrda av ett värdeperspektiv och präglats av en inbyggd rörelse för fotgängare som så att säga har letts från plats till plats med betydelsebärande element. Helheten har utgjorts av summan av delarna.⁷

Landskronas äldre stadsplan är förvisso mindre komplex än exempelvis Lunds i och med att den är en sk långgatsplan.⁸ Ser man till institutionernas fördelning så har den uppenbarligen kvar det medeltida värdeperspektivet där huvudgatorna leder till och synliggör de institutioner man velat framhäva och som har representerat staden som idé. Det är sammankopplingen av en serie av platser/institutioner som besökaren letts att passera och beskåda, som utgjort grunden i den äldsta stadsplanen (fig. 1).

I de äldre städerna utgjorde avgränsningarna ett väsentligt element för att upprätthålla status, betydelse och funktion. Stadens gräns var juridisk, eftersom städernas lagstiftning till stora delar skiljde sig från den, eller de som gällde för det övriga landskapet. Det var också en fiskal gräns eftersom handel och varuutbyte var reglerat. Avgränsningarna hade även en symbolisk innebörd relaterad till den katolska teologin och kosmologin. Städerna hänvisade till uppfattningen och framställningen av "det himmelska Jerusalem", Guds stad.⁹ Medeltida bilder visar städerna som muromgärdade och med portar i respektive väderstreck. Stadsmurar var dock ovanliga i Norden. Inom det nuvarande Sveriges gränser var det under medeltiden enbart Visby, Kalmar och Stockholm som hade stadsmur.

Den medeltida avgränsningen av Landskrona var en av de tydligare i Skåne. I motsats till exempelvis Malmö, Trelleborg och Ystad där man utnyttjat topografin i form av befintliga vattendrag som gräns, (kompletterat med vallar, staket och "plank"), har man i Landskrona grävt en 2,6 km lång vallgrav (fig. 1). De resurser som investerats i vallgraven understryker vilket signalvärde denna tillmätts för en framgångsrik stadsgrundläggning.

⁴ Jacobsson: *Landskrona*, 1983.

⁵ Sandblad: *Skånsk stadsplanekunst och stadsarkitektur intill 1658*, 1949; Ahlberg: *Stadens mönster*, 1998.

⁶ Lefebvre: *The Production of Space*, 1991, s. 361; Lefebvre: *Rhythmanalysis*, 2004, s. 39.

⁷ Panofsky: 'Gotisk arkitektur og skolastik', 2002, s. 48 ff.

⁸ Ahlberg: *Stadens mönster*, 1998.

⁹ Andrén: 'Från antiken till antiken', 1998; Lilley: 'Cities of God?', 2004.

Under 1500-talet hade staden flera portar: öster-, väster-, norre- & Säbyport och minst två mot hamnen, S:ta Gertruds port, Mölleport och en Axels port.¹⁰ Västerport hade dock rivits redan 1549 i samband med att slottet börjar uppföras.¹¹

Även placeringen av hospital och andra religiösa inrättningar fungerade som en markering och avgränsning av medeltida städer, som punkter där man ankom till eller lämnade staden.¹² I Landskrona låg S:t Jörgens hospital och S:t Olofs kapell vid landsvägen strax utanför Norreport. S:ta Gertruds kapell låg omedelbart innanför porten mot skeppsbryggan och Helgeandshuset strax innanför Österport (fig. 1).

Grundläggning

Städer grundas inte som några självändamål, de är och har varit medel för syften vilka naturligtvis har varierat genom tidens lopp; merkantila, fiskala, administrativa, militära, industriella o s v. Staden utgör en reproduktion av produktionsförhållandena.¹³ Städer utgör funktioner inom heterogena nätverk/system, de existerar inte i isolat. Varje ny stad är ett tillägg till ett system, en *syntagm*, som kan stärka eller förändra ett

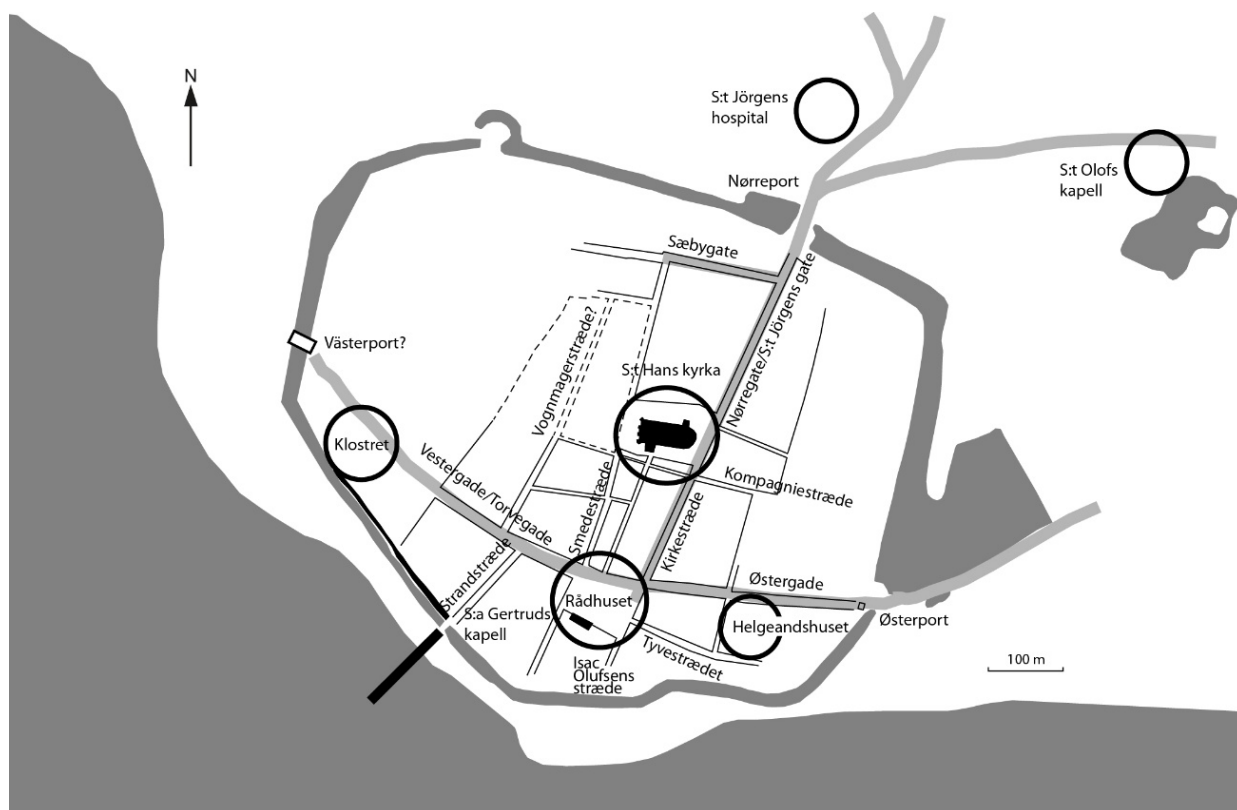


Fig. 1. Översiktlig rekonstruktion av de bärande elementen i Landskronas äldsta stadsplan. Citadellet i väster innebär att det i stort sett saknas kunskap om detta område.

¹⁰ Jönsson: *Historien om en stad*, 1993, s. 72ff.

¹¹ Jacobsson: *Landskrona*, 1983, s. 18.

¹² Gilchrist: 'Christian bodies and souls', 1992, s. 115.

¹³ Lefebvre: *Writings on Cities*, 1996, s. 187; Lefebvre: *The Urban Revolution*, 2003, s. 1 och 87, jfr. Lefebvre: *The Production of Space*, 1991, s. 11.

nätverk. Enligt en kulturgeografisk definition är ett urbant system sammanlänkat på så sätt att förändringar i en plats har återverkningar i andra.¹⁴

För äldre perioder med få arkivaliska källor är de bakomliggande processerna bakom besluts- och resursfördelning, sanktioner och restriktioner – *governance* – ofta svåra att urskilja i detaljer och enskildheter. Erik av Pommerns stadsgrundningar kan, genom sin tydlighet – och delvis naturligtvis beroende på det skriftliga källäget – fungera som utgångspunkter för en diskussion kring några aspekter av sådana bakomliggande mekanismer och processer.

Begreppet *governance* är en generell stats- och samhällsvetenskaplig teoretisk modell för att diskutera och framställa hur såväl formella som informella organisationer, normer och institutioner etableras och reproduceras. Fokus ligger på beslutsprocesser och interagerande och hur regler, normer och handlingar skapas, vidmakthålls, regleras och görs giltiga för ett specifikt mål eller en specifik verksamhet. Det är framför allt ett begrepp använt vid studier av politiska (och andra) beslutsprocessers förändring med en ökad grad av samspel mellan fler aktörer till följd av globaliseringen och en ökad betydelse för olika typer av informella påverkansstrukturer.¹⁵ Utgångspunkterna för *governance* utgörs av ett handlingsteoretiskt nätverks- och aktörsperspektiv vilket innebär att det kan fungera som en utveckling och fördjupning av aktörsperspektivet som metod så som detta demonstrerats av Gitte Hansens studier av det tidigmedeltida Bergen i Norge.¹⁶

Intentioner och intentionaliteter

Vi har inga större svårigheter att förstå avsikterna bakom Landskronas grundläggning på 1410-talet. Erik av Pommerns (1397–1441) intentioner låg på en politisk, systemisk och strategisk nivå och var ett försök till omskrivning av ett, vid tiden till stora delar, hanseatiskt definierat urbant system. Grundläggningen av Landskrona avsåg att kontrollera Öresund och stärka den militära kapaciteten på ömse sidor sundet genom en djuphamn.¹⁷

Den bakomliggande beslutsprocessen för grundläggningen av Landskrona är, om inte tydlig, så åtminstone skönjbar. Det är också ett tydligt initiativ/direktiv "uppifrån".¹⁸ En och samma aktör, Erik av Pommern, har beslutsposition rörande definitioner, delegering och sanktionering av agerande, innehar resurser, d v s mark, och kontroll över resursernas fördelning. Dessutom investerar han ekonomiskt och kulturellt kapital i form av en klosterstiftelse; Nordens första Karmeliterkloster, helgat åt S:ta Maria. Av vad som är känt kring dess sannolika storlek och av den hastighet med vilken anläggningen färdigställdes, bör det ha rört sig om frikostiga medel.¹⁹ Eriks olika donationer till kyrkan visar att frågan om intentioner inte bara kan reduceras till målrationella politiska syften.

Att Erik av Pommern var på det klara med både vad han avsåg och vad han menade sig ha gjort framgår av stadens privilegiebrev där det påpekas att Landskrona är en "*kiøpstedtt ...wij selffue stifttet och aff nye*

¹⁴ Pacione: *Urban Geography*, 2009, s. 121.

¹⁵ Montin & Hedlund: 'Governance som interaktiv samhällsstyrning', 2009.

¹⁶ Hansen: 'Bydannelse og forklaring af sociale fænomener', 2000; Hansen: *Bergen c 800– c 1170*, 2005; Hansen: 'Konger og byfolk i det eldste Bergen', 2008.

¹⁷ Anglert et al.: *Den lyckade staden Landskrona*, 2010.

¹⁸ jfr Hansen: 'Konger og byfolk i det eldste Bergen', 2008, s. 16.

¹⁹ Anglert et al.: *Den lyckade staden Landskrona*, 2010, s. 37.

optagit haffue".²⁰ I motsats till tidigare urbaniseringar finns det vid 1400-talets början etablerade referenser och associationer som kunde omsättas i praktik vid stadsgrundläggningar. Detta till trots lär Erik av Pommern inte själv ha stått med mursleven. För att omsätta ord till handling har det varit nödvändigt att skapa en "kollektiv intentionalitet",²¹ det vill säga att delegera, sanktionera och fördela handlingar. Det öppnar upp för en handlingsteoretisk diskussion kring aktörer, nätverk och "governance".

Vi förskjuter därmed, för ett ögonblick, frågan kring grundläggningen av staden från ett funktionellt "varför" till ett socialt "hur". Hur gick det egentligen till att skapa en stad före det industrialiserade samhällets hela arsenal av direkta och indirekta tvångsmedel?

Aktörer, nätverk och översättningar

Det har under det senaste decenniet inom arkeologin blivit allt vanligare att hänvisa till aktör- och nätverksteorier. Detta arbete utgår i första hand från Pierre Bourdieu och dennes begreppsapparat.²² I korthet är Bourdieus handlingsteori *dispositionell*, det vill säga ägnade åt analyser av aktörer vid en viss tidpunkt i förhållande till de möjliga praktiker som medges mellan struktur och den handlande människan. Det som står i centrum för intresset är förhållandet mellan sociala positioner, dispositioner (*habitus*, se nedan) och ställningstaganden i form av praktiker.²³

Ställningstagandena genom de möjliga praktikerna genererar positionen i det som Pierre Bourdieu kallar det sociala rummet. Detta upprätthålls genom (och genererar) "distinkta och distinktiva praktiker".²⁴ Det vill säga skillnader i sätt att agera, uppfatta världen och att ge mening åt samma praktiker osv.²⁵ På så sätt kan alla samhällen uppfattas som "sociala rum", som strukturer av skapade skillnader.²⁶ Dessa skillnader – *distinktioner* – kan vara större eller mindre men bildar, för respektive aktör, en sammanhållen och till synes objektiv struktur.

Bourdieu's sociala rum är inte fysiska varför dennes handlingsteorier i viss mån kan kompletteras med Anthony Giddens äldre arbeten, framför allt för dennes koppling av struktur till rum och "regionalisering", vilket i sin tur är hämtat från kulturgeografen i Torsten Hägerstrands efterföljd.²⁷

För en diskussion och problematisering av governance och grundläggning är vi också delvis hjälpta av element i "Aktör-Nätverks-Teorier" för att begreppsliggöra en del av de mekanismer och processer som varit inblandade. Man kan i detta sammanhang, stadsgrundläggning, kortfattat ta fasta på hur Aktör-Nätverks-Teorier framställer organisering av aktörer som heterogena nätverk. Alla typer av sociala institutioner – städer, samhällen – kan förstås som heterogena nätverk, vari olika typer av aktörer organiseras via

²⁰ Anglert et al.: *Den lyckade staden Landskrona*, 2010, s. 18.

²¹ Searle: *Konstruktionen av den sociala verkligheten*, 1997, s. 38f.

²² Bourdieu: *The Logic of Practice*, 1990; Bourdieu: *Kultursociologiska texter*, 1994; Bourdieu: *Praktiskt förnuft*, 1995; Bourdieu: *Distinktionen*, 1995.

²³ Bourdieu: *Praktiskt förnuft*, 1995, s. 15, 189; Bourdieu: *The Logic of Practice*, 1990, s. 52.

²⁴ Bourdieu: *Praktiskt förnuft*, 1995, s. 19.

²⁵ jfr Bourdieu: *Kultursociologiska texter*, 1994, s. 298f.

²⁶ Bourdieu: *Praktiskt förnuft*, 1995, s. 45; Bourdieu: *Kultursociologiska texter*, 1994, s. 298.

²⁷ Giddens: *The Constitution of Society*, 1984, s. 110ff.

”reproduktion” och genom ”översättning”.²⁸ I likhet med hos Bourdieu (och andra) är förståelsen av den sociala världen relationell.²⁹

Vägen till kollektiva intentionaliteter, i form av gemensamma tolkningar och stabila nätverk är komplex och omfattar översättningar i flera steg: problematisering, intressering, enrollering och mobilisering. Att göra relationerna självklara handlar om att kontrollera aktörerna i nätverket. *Problematisering* rör vem eller vilka aktörer som kan ”rekonstruera” andra och definiera vad som räknas som relevant. Detta förutsätter att man lyckas göra sig själv till en ”obligatorisk passagepunkt”. I fallet med grundläggningen av Landskrona utgör Erik av Pommern en ”obligatorisk passagepunkt”. *Intressering* är att binda övriga aktörers intressen till sina egna. Här översätts det egna intresset till ett bekant och etablerat språk- och symbolbruk, i fallet Landskrona genom en etablerad urban ikonografi i form av stadsplan och avgränsningar. Det tredje stadiet är *enrollering*. Här avlägsnas eventuella motbilder för att få aktörerna att acceptera institutionernas legitimitet och funktion. Acceptans skapas genom hänvisning till hegemoniska verklighetsbeskrivningar. Det fjärde steget utgörs av *mobilisering* av allierade och nya deltagare i nätverket. Mobilisering samlar aktörer som varit spridda i flera lokala nätverk och får dem representerade via det som utgör den ”obligatoriska passagepunkten”. Exempelvis de borgare i Malmö eller holländska köpmän som blir aktörer i skapandet av Landskrona. På så sätt blir själva nätverket stabilt, självklart och osynligt genom att det bara är den obligatoriska passagepunkten som framstår som dess synliga representant.³⁰ Erik har själv stiftat och ”optagit” staden.

Reproduktion och översättning inbegriper även ”transformering” och möjligheterna att etablera mer eller mindre lika ekvivalenter.³¹ Inom nätverk blir dessa tolkningar och medieringar tillagda som ”lokala översättningar”, något som förvisso ökar nätverkets heterogenitet men samtidigt även dess styrka genom en ökad grad av flexibilitet. Om flera typer av företeelser kan uppfattas som eller tillskrivas uttryck för ett nätverk, desto tåligare blir det och kollapsar inte även om enstaka element faller ifrån. Aktör-Nätverks-Teorierna är performativa i det att de innebär att aktörerna ”producerar” i stället för att bara ”reproducera”.³² Hos Bourdieu är utgångspunkterna likartade, ”generativa”.³³

När möjliga spänningar är desarmerade, ”transformerade” och utan ytterligare översättningsbehov så att ett nätverk fungerar unisont, blir det, i sin helhet eller till delar, ”självklart”. Relationerna i nätverket är färdigförhandlade och har blivit självklara som grund för vidare handling.³⁴ Nätverket har blivit en gemensam tolkning, en kollektiv intention.³⁵ Ju fler delar i ett nätverk som utgörs av gemensamma tolkningar, desto stabilare nätverk – i vårt fall konstitueringen, överföringen och översättningen av normativa praktiker som vi anser vara specifikt urbana.

²⁸ Latour: *We Have Never Been Modern*, 1993, s. 10f; Law: 'Notes on the theory of actor network', 1992, s. 5; Law: 'Actor Network Theory and Material Semiotics', 2009, s. 144.

²⁹ Latour: *Artefaktens återkomst*, 2012, s. 52.

³⁰ Brattli & Larsson: 'Forvaltning av arkeologiske kulturminner fra nyere tid' in print; och anf. litt.

³¹ jfr Bourdieu: *Kultursociologiska texter*, 1994, s. 301f.

³² Latour: *Reassembling the Social*, 2005, s. 128, Latour: *Artefaktens återkomst*, 2012, s. 276.

³³ Bourdieu: *Praktiskt förnuft*, 1995, s. 18f.

³⁴ jfr Svensson: 'Stadens landskap', 2006, s. 18.

³⁵ jfr Searle: *Konstruktionen av den sociala verkligheten*, 1997.

Av betydelse för oss som arkeologer är att saker och ting inte nödvändigtvis behöver se exakt likadana ut för att kunna tillskrivas samma, eller likartade, betydelser och därmed uppfattas som ingående i samma, heterogena, nätverk – i det här fallet en specifik urban kultur. Att olika element kan sättas i varierande analytiska relationer utgör ett alternativ till att utgå från gängse a priori-ordningar av kategorier.

Översättningar görs naturligtvis enligt många linjer: lingvistiskt, symboliskt och så vidare,³⁶ men som arkeologer är vi huvudsakligen baserade i materialitet och spatialitet som källa till att förstå hur normer skapas och reproduceras i vardagslivets rutinartade handlingar och rumsliga praktiker, dess rytm. Vardagen är den arena där samhällen konstant reproduceras eller omförhandlas. Det rumsliga utgör ett grundläggande kommunikativt handlande inom en social organisation som förstärker, förändrar och kommunicerar den sociala strukturen bland annat genom hur tid och rum organiseras.³⁷ Det vill säga, att vardagslivets rumsliga praktik utgör en grundläggande fysisk och kognitiv struktur. Handlingar som för individen inte behöver vara uttalat rationella eller genomtänkta kan ingå i ett system/nätverk som socialt meningsfulla, eller som en kulturell kod.

Att försöka förstå hur det urbana livet skapats, reproducerats, förändrats och uttryckts vid olika tidpunkter lägger, ur arkeologisk synvinkel, fokus på interaktionen mellan materialitet, spatialitet och praktiker.³⁸

Av intresse i det här sammanhanget – Landskrona – är samspelet mellan "den obligatoriska passagepunkten" (Erik av Pommern), sätten att mobilisera resurser av skilda slag ("governance" och "repertoarer") samt val av möjliga rumsliga praktiker "på marken", d v s i vad mån intentionerna uppfyllts, modifierats eller obstruerats, något som torde vara möjligt att definiera arkeologiskt.³⁹

Delade förståelser, kapital och symboliska produktionsmedel

När, i det här fallet, Landskrona grundades i början av 1400-talet, fanns en etablerad urban referensvärld i morfologiskt, funktionellt och socio-kulturellt avseende. Oavsett hur vi väljer att betrakta eller definiera stadsväsendet är det vid den här tiden etablerat som rumsliga praktiker, administrativa och ekonomiska funktioner och som specifika habitus. Stora delar av de "repertoarer" som konstituerade den feodala staden har existerat som "institutionella fakta",⁴⁰ det vill säga som en kollektiv överenskommelse om att "staden" är något mer än bara en ovanligt tätbebyggd plats.⁴¹ Den utgjorde även ett förväntningsramverk, en kognitiv struktur, som sanktionerade rumsliga praktiker, och en kulturell kod inom en vidare, överlokal, semiotisk gemenskap.⁴²

Som påpekades ovan kan heterogena element sättas i analytiska relationer som vidgar diskussionen. Vi har i andra sammanhang pekat på hur tillsynes triviala materiella uttryck som byggnadsskick, kreneleringar och

³⁶ Searle: *Konstruktionen av den sociala verkligheten*, 1997.

³⁷ t ex Bourdieu: *Praktiskt förnuft*, 1995, s. 106; Lefebvre: *Writings on Cities*, 1996, s. 105; Lefebvre: *The Production of Space*, 1991; Lefebvre: *The Urban Revolution*, 2003, s. 50; Lefebvre: *Rhythmanalysis*, 2004, s. 79; Hägerstrand: 'What about People in Regional Science?', 1991; Pred: 'Power', 1981; Giddens: *The Constitution of Society*, 1997, s. 297ff.

³⁸ Larsson: 'Den mänskliga staden?', 2006; Schatzki: 'Materiality and Social Life', 2010; Christophersen: 'Performing towns. Steps toward an understanding of medieval urban communities as social practice.' 2015.

³⁹ jfr Lilley: 'Urban Landscapes and Their Design' 2007.

⁴⁰ Searle: *Konstruktionen av den sociala verkligheten*, 1997.

⁴¹ jfr Andrén: 'Från antiken till antiken', 1997.

⁴² Bourdieu: *Kultursociologiska texter*, 1994, s. 298, jfr Larsson: 'Gestaltningen av några skånska städer', 2006.

gatubeläggning utgjort medel för att uttrycka medlemskap i en tolkningsgemenskap av städer.⁴³ Dessa, tillsammans med de praktiker de strukturerat, kan i viss mån betraktas som ett symboliskt kapital. "Det symboliska kapitalet vilar på en kognitiv grundval, som i sin tur vilar på kännedom och erkännande"⁴⁴.

Att känna igen något för vad det är, eller avses vara, kräver en gemensam referensbild. I korthet: för att uppfattas som en stad måste det se ut som en stad. I fallet med de sydkandinaviska medeltida städerna var det avgränsningarna och portarna som utifrån betraktat signalerade att det här var en stad med andra lagar, där portarna har kanaliserat, kontrollerat och sorterat tillträdet. Utöver att reglera och taxera in- och utfart markerade portarna en både juridisk och sannolikt kulturell övergång. Det speciella underströks ytterligare genom byggnadsskicket, "murade hus", genom ansamlingen av institutioner i form av kyrkor och kapell, samt inte minst viktigt genom det brolagda gatunätet. Men även hushållsföremål och avfallshantering bör räknas hit. På sätt och vis kan man säga att de materiella och rumsliga uttrycken blev emblematiska och att "imagen" varit väl så viktig som den faktiska staden.⁴⁵ Materialitet och spatialitet och därmed distinktiva rumsliga praktiker utgjorde en form av "symboliska produktionsmedel" i vardagslivets meningsproduktion för att upprätthålla vad vi idag skulle kalla en "tillit till systemet" och som distinktioner för upprätthållande av det urbana livets habitus.⁴⁶ Genom att utnyttja/tillämpa en känd uppsättning repertoarer som konstituerat det urbana som en strategi för intressering, enrullering och mobilisering har Erik av Pommern säkerställt att grundläggningen av Landskrona blev framgångsrik. Per definition har dessa repertoarer involverat fler aktörer, vilka reproducerat eller agerat mot dessa, något som oavsett sprider agerandet att grunda staden och genererar en kollektiv intentionality.⁴⁷

⁴³ Anglert & Larsson: 'Landskapets urbanitet och urbanitetens landskap' 2008; Larsson & Anglert: *Makten och heligheten*, 2008.

⁴⁴ Bourdieu: *Praktiskt förnuft*, 1995, s. 136, 154.

⁴⁵ jfr Larsson: 'Gestaltningen av några skånska städer', 2006.

⁴⁶ Alexander: *Kulturell sociologi*, 2011; jfr Bourdieu: *Praktiskt förnuft*, 1995a.

⁴⁷ jfr Hansen: *Bergen c 800 – c 1170. The Emergence of a Town*, 2005.

Litteraturliste

Tryckt material

Ahlberg, N.: *Stadens mönster – de historiska kartorna berättar*. Stockholm, 1998.

Alexander, J. C.: *Kulturell sociologi. Program, teori och praktik*. Göteborg, 2011 [2003].

Andersson, H.: 'Tradition and Renewal', I: H. Andersson, P. Carelli & L. Ersgård (red.): *Visions of the Past. Trends and Traditions in Swedish Medieval Archaeology*. Lund Studies in Medieval Archaeology 19, Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 24. 11–22. Stockholm, 1997.

– 'Ett förord', I: Larsson, S. (red.): *Nya stadsarkeologiska horisonter*. Stockholm, 2006, s. 9–13.

Andrén, A.: 'Från antiken till antiken. Stadsvisioner i Skandinavien före 1700'. I: S. Thorman & M. Hagdahl (red.): *Staden himmel eller helvete. Tankar om människan i staden*, Stockholm, 1997, s. 142–184.

Anglert, M & Larsson, S. 'Landskapets urbanitet och urbanitetens landskap'. I: H. Andersson, G. Hansen & Øye (red.): *De første 200 årene – nytt blick på 27 skandinaviske middelalderbyer*. Universitetet i Bergen Arkeologiske skrifter 5, Bergen, 2008, s. 303–322

Anglert, M, Brorsson, T, Larsson, S & Reisnert, A.: *Den lyckade staden Landskrona*. Landskrona, 2010.

Bourdieu, P.: *The Logic of Practice*. Cambridge, 1990 [1980].

– *Kultursociologiska texter ; I urval av Donald Broady och Mikael Palme*. Stockholm/Stehag, 1994.

– *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg, 1995.

– *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo, 1995 [1979].

Brattli, T & Larsson, S.: 'Forvaltning av arkeologiske kulturminner fra nyere tid – en analyse av muligheter ved og konsekvenser av nyere tids arkeologi som forvaltningsobjekt'. I K. Paasche (red.): *1537 – det vanskelige skillet. Forskning på og forvaltning av arkeologiske kulturminner fra nyere tid*. Vitark 10. Acta Archaeologica Nirdosiensia. Trondheim, 2016, s. 10–25.

Christophersen, A.: Performing towns. Steps toward an understanding of medieval urban communities as social practice. *Archaeological Dialogues* 22 (2), 2015, s. 109–132.

Giddens, A.: *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge, 1997 [1984].

Gilchrist, R.: 'Christian bodies and souls: the archaeology of life and death in later medieval hospitals', I S. Basset (red.): *Death in Towns. Urban Responses to the Dying and the dead. 100–1600*. London & New York, 1992, s. 101–119.

Hansen, G.: 'Bydannelse og forklaring af sociale fænomener. Individualisme, kollektivism og Giddens strukturteori'. *Medeltidsarkeologisk tidsskrift META* 2000:4, 2000, s. 2–16.

– *Bergen c 800 – c 1170. The Emergence of a Town*. The Bryggen papers. Main Series No 6. Bergen, 2005.

- ‘Konger og byfolk i det eldste Bergen – byopkomst i et aktørperspektiv’. I Andersson, H, G. Hansen & I. Øye (red.): *De første 200 årene – nytt blick på 27 skandinaviske middelalderbyer*. Universitetet i Bergen Arkeologiske skrifter 5, Bergen, 2008, s. 15–39.
- Hägerstrand, T.: ‘What about People in Regional Science?’ I G. Carlestam & B. Sollbe (red.): *Om tidens vidd och tingens ordning. Texter av Torsten Hägerstrand*. Stockholm, 1991, s. 143–154.
- Jacobsson, B.: *Landskrona. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer Rapport Medeltidsstaden 48*, Stockholm, 1983.
- Jönsson, Å.: *Historien om en stad. Del I Landskrona 1413–1804*. Landskrona, 1993.
- Larsson, S. ‘Den mänskliga staden?’ I S. Larsson (red.): *Nya stadsarkeologiska horisonter*. Stockholm, 2006, s. 29–87.
- ‘Gestaltningen av några skånska städer’. I: S. Larsson (red.): *Centraliteter. Människor, strategier och landskap*. Stockholm, 2006, s. 167–292.
- ‘Mellan Birger Jarl och Burger King – urban arkeologi’. I: M. Mogren, M. Roslund, S. Sundnér & J. Wienberg (red.): *Triangulering. Historisk arkeologi vidgar fältet*. Lund Studies in Historical Archaeology 11. Lund, 2009, s. 146–158.
- Larsson, S. & Anglert, M.: *Makten och heligheten*. Ystadiana 2008. Ystad, 2008.
- Latour, B.: *We Have Never Been Modern*. Cambridge, Mass., 1993.
- *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford, 2005.
- *Artefaktens återkomst. Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*. Stockholm, 2012 [1998].
- Law, John: Notes on the theory of actor network: Ordering, strategy and heterogeneity. Publisert av Centre for scientific studies, Lancaster University, Lancaster LA1 4YN på <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/Law-Notes-on-ANT.pdf> (12.02.2016)
- ‘Actor Network Theory and Material Semiotics’. I B. S. Turner (red.): *The New Blackwell Companion to Social Theory*. Oxford, 2009, s. 141–158.
- Lefebvre, Henri: *The Production of Space*. Oxford, 1991 [1974].
- *Writings on Cities*. Oxford, 1996 [1968].
- *The Urban Revolution*. Minneapolis/London, 2003[1970].
- *Rhythmanalysis. Space, Time and Everyday Life*. London/New York, 2004.
- Lilley, K. D.: ‘Cities of God? Medieval urban forms and their Christian symbolism’ *Transactions of the Institute of British Geographers New Series* 29 2004, s. 296–313.

- Lilley, K. D.: 'Urban Landscapes and Their Design: Creating Town from Country in the Middle Ages.' I K. Giles & C. Dyer (red.): *Town and Country in the Middle Ages. Contrasts, Contacts and Interconnections 1100–1500*, 229–249. Leeds, 2007.
- Montin, S & Hedlund, G.: 'Governance som interaktiv samhällsstyrning – gammalt eller nytt i forskning och politik?', I G. Hedlund & S. Montin (red.): *Governance på svenska*. Stockholm, 2009.
- Orrje, H & Lindholm, A, (red.): *Konsten att gestalta offentliga miljöer. Samverkan i tanke och handling*. Stockholm, 2013.
- Pacione, M.: *Urban Geography. A Global Perspective*. Third Edition. London and New York, 2009.
- Panofsky, E.: 'Gotisk arkitektur og skolastik.' I V. Lyhne (red.): *Gotik Arkitektur Skolastik Habitus*. Århus, 2002 [1951], s. 23–128
- Pred, A.: 'Power, Everyday Practice and the Discipline of Human Geography'. I A. Pred, (red.): *Space and Time in Geography. Essays dedicated to Torsten Hägerstrand*. Lund Studies in Geography. Ser. B. Human Geography No. 48. Lund, 1981, s. 30–55.
- Sandblad, N.G.: *Skånsk stadsplanekunst och stadsarkitektur intill 1658*. Skånsk senmedeltid och renässans 2. Skriftserie utgiven av Vetenskaps-Societeten i Lund. Lund, 1949.
- Schatzki, Theodore: 'Materiality and Social Life', *Nature and Culture*. 5, 2010, s. 123–149.
- Searle, J. R.: *Konstruktionen av den sociala verkligheten*. Göteborg, 1997.
- Svensson, B.: 'Stadens landskap'. I S. Larsson (red.): *Nya stadsarkeologiska horisonter*. Stockholm, 2006, s. 15–27.
- Skyllberg, E.: 'Uppdragsarkeologins målgrupper – en utvärdering av publik arkeologisk verksamhet och av hur de arkeologiska resultaten tas om hand i samhällsplaneringen och i skolan. Länsstyrelsen i Uppsala län'. *Länsstyrelsens meddelandeserie* 2013:04. Uppsala, 2013.
- Thomasson, J: 'Från stadsarkeologi till urbanitetsarkeologi?' I H. Andersson, & J. Wienberg (red.): *Medeltiden och arkeologin. Mer än sex decennier*. Lund Studies in Historical Archaeology 14. Lund, 2011, s. 49–80.